

**OPINII CU PRIVIRE LA ATELIERELE DE OLĂRIE DIN EPOCA
ROMANĂ**

Sever Dumitrașcu, Florin Sfrengu

Abstract: The authors present the pottery workshops from the North-Western Dacia and Southern Poland in the Roman period (Medieșul Aurit, Beregsurányi, Igolomia and Nowa-Huta). They suggest their chronological placement in archaeological and historical context and their ethnocultural attribution.

Keywords: *Butovo, Micăsasa, Medieșul Aurit, Beregsurányi, Igolomia*

În cunoscuta sa lucrare **Ceramica romană din Oltenia** (Craiova, 1976, 144 p.) arheologul Gh. Popilian scria limpede: „Aproape lângă fiecare castru există un centru ceramic (Drobeta, Bumbesti, Slăveni, Izbiceni), care de cele mai multe ori se află în așezarea civilă. Numai la Drobeta cuptorul de ars ceramică se găsește în interiorul castrului”. Este cunoscut, de asemenea, centrul de modelat și ars ceramică de la Micia.

Ulterior arheologul clujean I. Mitrofan a descoperit și cercetat atelierele de lucrat ceramică romană de la Micăsasa, din centrul Transilvaniei. Am avut prilejul, prin bunăvoința sa, să studiem unele dintre materialele descoperite în această importantă stațiune romană – în special *tiparele* pentru *terra sigillata* și importantele tipare ale unor tăvi cu semnul *peștelui* pe fund, de factură creștină, pare-se, și care s-au răspândit și în lumea *rurală* a Daciei romane.

La nordul Dunării sunt cunoscute atelierele romane de lucrat ceramică romană *standardizată* de la Butovo, Hotnița și Pavlikeni. Cercetătorul bulgar B. Soutov, la București, într-o convorbire sinceră, mi-a mărturisit și mi-a arătat fotografiile cu *gropile* unor locuințe din aceste așezări în care s-au descoperit vase-borcan și *cești dacice* lucrate cu mâna, fapt ce atrăgea atenția asupra etnicului *olarilor* ce modelau și ardeau ceramica romană (v. și **Rei Cretariae Romanae Fautorum**).

În Muzeul de istorie a orașului Cracovia, cu bunăvoința colegilor polonezi (K. Godlowski) am putut cerceta întregul inventar al cimitirului

de la *Lipița* (Lipicka Gorna, azi în Ucraina) săpat în perioada interbelică de către arheologul polonez S. Smisko, unde, alături de urnele-vase borcan, ornamentate cu brâuri și acoperite cu cești dacice au fost descoperite și vase de tip pomeranian, modelate cu „fețe umane”, de, eventual, proveniență sau influență bastarnă. Ceramica fiind și ea o „îndrumătoare” și înțelegere a istoriei regiunilor central și sud-est europene.

Mai amintim, subliniat, că la *Aquincum* (v. și *Civitas Eraviscorum*), în cartierul *Taban* al Budapestei actuale, cercetătoarea maghiară Edit B. Thamas a descoperit cuptoare de ars ceramică, și cu olărie celtică și cu olărie dacică (v. și inscripția olarului *libert* Scorilo, din familia lui *Resatus*, autorul poate, a cunoscutului vas cu ștampile ce-i poartă numele). La cuptoarele dacice, preromane (poate și unele de epocă romană?) s-au descoperit, de asemenea vase-borcan și numeroase cești dacice, păstrate în muzeul orașului Budapesta (cf. și descoperirile de la Gomolove, în Serbia).

La Biharea, de asemenea, s-au descoperit două ateliere celtice de lucrat ceramică, numai cu inventar *celtic*, fără artefacte dacice, ceea ce permite delimitarea materialului ceramic celtic de cel dacic. Așadar nu numai interferențe ci și delimitări limpezi.

În virtutea celor amintite mai sus, ne cerem îngăduința să atragem atenția asupra unor ateliere de olărie din nord-vestul Daciei (Dacia preromană), în epoca romană, cele de la:

1. Medieșul Aurit, j. Satu Mare (România, pe Someș);
2. Beregsurányi (nord-estul Ungariei, pe Tisa);
3. Lužanka (Ucraina, pe Tisa);
4. Igolomia și Nowa-Huta (pe Vistula superioară, în Polonia).

1. *Medieșul Aurit*. În hotarul acestei comune, situată la poalele Munților Oașului, pe valea Ractei, afluent al Someșului se află trei așezări de epocă romană, după cum urmează:

A. Așezarea de la „Șuculeu”, cercetată împreună cu colegul T. Bader de la Muzeul din Satu Mare, este cea mai întinsă. Este un centru de olărie, în care au fost cercetate și publicate mai multe cuptoare de ars vase (10) și mai sunt „depistate” prin eforturile Muzeului sătmărean, cu măsurători geo-electro-magnetice, semnale, pentru încă, probabil 100 de cuptoare (?), fiind unul dintre cele mai mari centre de olărie din această parte a Europei. Deci de valoare certă europeană.

Ceramica descoperită este, grosso-modo, de patru categorii:

a. *Ceramică modelată numai cu mâna* (după opinia noastră și de factură sacră) – vase-borcan ornamentate cu brâuri alveolare, *cești dacice* și *tăvițe* mici de lut, cu margini înguste pentru, eventual, coptul lipiilor, a semințelor (mei?).

b. *Ceramică cenușie* și mai puțină gălbuie, modelată la roata olarului (cu volantă de picior), oale, străchini, căni și mari chiupuri (Krausengefässen) lucrate din mari „cununi” de lut, de câte doi sau trei olari. Sunt așa numitele *chiupuri* de tip *Medieșul Aurit*.

c. *Ceramică neagră-zgrunțuroasă* (cu nisip în pastă) de influență romană provincială, datând din secolele III-IV A.D. Acest tip ceramic a fost descoperit *numai* în așezarea de la „Șuculeu”.

d. Ceramică de tip *terra sigillata* și *terra nigra*, de import, mai puțin numeroasă, provenind din imperiu, respectiv provincia *Dacia*, la care se adugă și unele tipuri de fibule romane și o *insignă* de *BENEFICIARUS* din bronz (*cf.* cu descoperirea de la *Mătășaru* din Câmpia română și cu un exemplar din aria culturii *Lipița*. Analogii în acest sens, a importurilor de ceramică se găsesc și în aria culturii carpice – *cf.* Gh. Bichir, **Cultura carpică, passim**).

Acestei așezări de la „ȘUCULEU” i se atașează și necropola de incinerare din preajma ei, de la locul „La Oșanu – (Via lui I. Todincă)”, cimitir unde s-au descoperit morminte cu resturile cinerare depuse în urnă și în gropi, și câteva morminte cu arme depuse lângă sau sub vase, de factură germanică (vandali?, costoboci, daci, *cf.* M. Lamiova, **Zemplin**, arme de factură romană depuse în mormintele *dacice* de incinerare).

B. Așezarea de la locul „LA OȘANU”, pe malul opus al Ractei, unde au fost dezvelite trei cuptoare de ars vase și o locuință.

Ceramica este cenușie, modelată la roată, inclusiv mari *chiupuri* (Krausengefässen). Câteva fragmente sunt lucrate cu mâna. Nu s-a descoperit ceramică *neagră zgrunțuroasă* de factură romană provincială.

În timpul cercetărilor ne-a atras atenția un vas cu „gâtul etajat”, ce pare de factură „*gepidică*”(?).

C. Așezarea de la „TOGUL LUI BARANI” a fost descoperită de noi numai în urma unei periegeze prin lanurile de porumb. Au fost descoperite fragmente ceramice cenușii lucrate la roată, inclusiv *chiupuri* de tipul *Medieșul Aurit*. Proprietarii (atunci) nu ne-au permis efectuarea unui *sondajiu*.

2-3. Beregsurányi (Ungaria) și Lužanka (Ucraina) „sunt”, pare-se o singură stațiune, pe un mal și pe celălalt al Tisei, o parte în Ungaria și cealaltă parte în Ucraina. Cercetările de la Beregsurányi sunt cunoscute în temeiul studiilor efectuate de D. Csallányi. Colegii de la Muzeul din Niregyháza ne-au permis să studiem o parte din materialele arheologice de la Beregsurányi pe care le dețin în patrimoniul lor.

În ce ne privește ne-am putut da seama de următoarele realități arheologico-istorice:

1. Ceramica de la Beregsurányi datează, mai ales, din secolul IV A.D., cenușie, săpunoasă, uneori cu nisip în pastă, din care s-au lucrat și *căni ornamentate cu caneluri* și buza lobată. Sunt căni cu o toartă de „tipul Cerneahov”, fără să fie, credem noi, Cerneahov, deci germanice (herule?) fără să fie gotice!?

2. O parte din ceramica cenușie fină este *STAMPATĂ* cu diferite motive, sens în care s-au descoperit și piesele de os cu care s-au obținut stampările (*Knackenstempeln*), indicând atât o datare mai târzie, de influență „romană” (terra sigillata?) dar *stampată*, nu exclus un model, poate nu ceramic, ci *religios* (arian?).

3. Pe unele fragmente ceramice se află rune germanice (poate tot „vechi semne ariene”??)

În ce ne privește, datorită faptului că ceramica de la Beregsurányi se *deosebește* fundamental de cea din *Silezia* (vandală, cercetată de K. Tackenberg, după primul război mondial), nu este Przeworsk, este mai târzie, după opinia noastră de epocă și sorginte *herulă* (din valul doi de germani – longobarzi, rugi, heruli, skiri – v. Hunnenzeit).

4. *Igolomia și Nowa-Huta* cunoscutele așezări de pe valea superioară a Vistulei sunt, în prezent, și rezervații arheologice, ale căror cuptoare pot fi cercetate *in situ*. Sunt, ca dimensiuni, mai mici decât, de pildă, cele de la *Medieșul Aurit*, nu se pot *arde* în ele chiupuri mari de tipul *Pithoi-Dolia*.

Ceramica este modelată la roata rapidă, de culoare cenușie, uneori cu nisip în pastă. S-au lucrat numai vase mici – *străchini, oale*. Ca aspect sunt „*un fel*” de variantă „Cerneahov”, dar, desigur, credem noi, de atribuit gepizilor. Nu există decât – uneori, în această arie poloneză, *chiupuri* de dimensiuni mici.

O caracteristică – și colegii polonezi, cărora le mulțumim pentru deschidere și sprijin, o știu – a acestei olării este că se *deosebește*

fundamental de ceramica *Przeworsk*, de tipul „Silezia” cea studiată de K. Tackenberg. Prin amabilitatea aceluiași colegi am studiat la Cracovia și Varșovia ceramica *Przeworsk*, de tipul „silezian”, dar și de tipul „venezian”, tot tip germanic (*venezii* lui Tacit; *imensa*, cum scria Iordanes, masă a populației din Polonia de dinainte de pătrunderea spre sud a „alianței sfinte” a celor cinci neamuri: burgunzi, vandali, gepizi, vizigoți, ostrogoți) sau al celui de al doilea val (longobarzi, rugi, heruli, skiri).

Prin specificul ei (uneori etnic, etnografic) ceramica ne poate ajuta să înțelegem sau să explicăm unele realități istorice, chiar și *ipotetice*, iar centrul de lucru ceramică – prin *specific* – să urmărim arealul de răspândire a acestor produse, deosebirile, analogiile și interferențele care apar. Chiar dacă uneori *koiné-ul* demografico-cultural poate ridica, și ridică, multe semne de întrebare.